



JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Omsorg i förskolan utifrån ett förskolechefsperspektiv

”För mig är det alla barns värdighet och rätt till att bli omfamnade, det är omsorg”

KURS: Examensarbete för förskollärare, 15 hp

PROGRAM: Förskolläraryrket

FÖRFATTARE: Sofie Hertzman, Annica Bergman

HANDLEDARE: Petra Assarsson

EXAMINATOR: Karin Renblad

TERMIN: HT18

SAMMANFATTNING

Sofie Hertzman, Annica Bergman

Omsorg i förskolan utifrån ett förskolechefsperspektiv

För mig är det alla barns värdighet och rätt till att bli omfamnade, det är omsorg

Care in preschool from a preschool manager perspective

To me it is the dignity of all children and the right to be embraced, it is care

Antal sidor: 27

Syftet med studien är att undersöka tre förskolechefers uppfattningar om vad omsorg innebär i den svenska förskolans verksamhet, samt hur omsorgen kan tydliggöras. Studiens metod är kvalitativ där data samlats in genom intervjuer. Studiens teoretiska perspektiv utgår från Nel Noddings (2012a, 2012b) teori om omsorgetiken.

Resultatet visar att förskolechefernas uppfattningar om omsorg i förskolan handlar om trygghet, barns grundläggande behov samt pedagogens bemötande. Förskolecheferna reflekterar kring omsorg, utveckling och lärande utifrån ett helhetsperspektiv, de menar att begreppen ska bilda en helhet. Trots detta finns det tillfällen när dessa begrepp kan bli separerade, vilket upplevs som ett dilemma. Förskolechefernas beskrivningar av hur de arbetar med att tydliggöra omsorgen i förskolans verksamhet kommer inte fullständigt fram, men de uttrycker vikten av att synliggöra och diskutera omsorgsbegreppet. Likabehandlingsarbetet i förskolan lyfts som ett arbetssätt för att synliggöra omsorgen.

Sökord: Omsorg, förskola, förskolechefer, trygghet

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	2
2.1 Omsorgen i förskolan – Då och nu.	2
2.2 Definitioner av begreppet omsorg.....	2
2.3 Förskolans läroplan	3
2.4 Begreppet omsorg ur ett pedagogiskt perspektiv	3
2.4.1 Trygghet och relationer i förskolan.....	4
2.4.2 Omsorg i förskolan – ett svårdefinierat begrepp.....	5
2.5 Teoretiskt perspektiv	6
3. Syfte och frågeställningar	7
4. Metod	7
4.1 Val av metod	7
4.2 Urval.....	7
4.3 Genomförande.....	8
4.4 Databearbetning och analys	9
4.5 Tillförlitlighet.....	9
4.6 Etiska aspekter	9
5. Resultat och analys	11
5.1 Trygghet och grundläggande behov	11
5.1.1 Sammanfattning.	12
5.2 Pedagogens bemötande	13
5.2.1 Sammanfattning.	14
5.3 Omsorg, utveckling och lärande. En helhet eller olika delar?	14
5.3.1 Sammanfattning.	17
5.4 Pedagogens roll och arbetssätt	17
5.4.1 Sammanfattning.	19
6. Diskussion	20
6.1 Vilka uppfattningar har förskolecheferna om begreppet omsorg i förskolans verksamhet?	20
6.1.1 Omsorg som trygghet och grundläggande behov	20
6.1.2 Omsorg i ett helhetsperspektiv.....	21
6.2 På vilket eller vilka sätt arbetar förskolecheferna med att tydliggöra omsorgen i förskolans verksamhet?.....	22
6.2.1 Synliggörande	22

6.3 Sammanfattning	24
6.4 Metoddiskussion	24
6.5 Förslag till fortsatt forskning.....	25
7. Referenser	26
8. Bilagor	
8.1 Bilaga 1. Samtyckesblankett	
8.2 Bilaga 2. Intervjufrågor	

1. Inledning

I Skollagen (SFS, 2010:800) preciseras att förskolan ska erbjuda barn en trygg omsorg, samt stimulera barns lärande och utveckling. Även läroplanen för förskolan tydliggör att verksamheten ska vara trygg, rolig och lärorik för alla barn som deltar, samt präglas av en helhet av omsorg, utveckling och lärande (Skolverket, 2016). Dock har vi uppmärksammat att tidigare forskning visar en oklarhet i begreppet omsorg. Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) beskriver att förskollärare sällan nämner omsorg då begreppet betonas som svårdefinierat. Löfdahl (2014) menar att kravet på dokumenterat kvalitetsarbete i förskolan har ökat de senaste åren, vilket bidragit till att lärarprofessionen har förändrats. Detta innebär att fokus till exempel hamnat på att visa upp sin verksamhet, vilket inneburit att bland annat omsorgen fått mindre plats i verksamheten. Johansson och Pramling Samuelsson (2001) uttrycker på liknande sätt, då de menar att omsorgen inte alltid ses som en självklar dimension av den pedagogiska verksamheten. Eftersom vi kan anta att omsorgen ska utgöra en del av utveckling och lärandet i förskolans verksamhet behövs en tydlighet i hur omsorgen verkligen blir en del i denna helhet, som Skolverket (2016) uttrycker. I tidigare forskning kan vi se att omsorgsbegreppet är undersökt utifrån förskollärares synvinkel. Dock anser vi att det även är relevant att undersöka hur förskolechefer beskriver begreppet omsorg i förskolans verksamhet, då Skolverket (2016) uttrycker att förskolechefen har det övergripande ansvaret för att verksamheten i förskolan bedrivs i enlighet med målen i läroplanen. Som blivande förskollärare tycker vi att omsorg är viktigt för alla barn i förskolan och vi blir bekymrade när forskning uttrycker att omsorgen fått mindre plats och inte alltid ses som självklar. Därför bedömer vi att det är relevant att undersöka förskolechefers uppfattningar om vad omsorg innebär i förskolans verksamhet samt hur omsorgen kan tydliggöras.

2. Bakgrund

I följande kapitel redovisar vi hur omsorgen i förskolan har utvecklats från och med 1800-talet till nutid. Vi presenterar även tidigare forskning rörande begreppet omsorg, samt studiens teoretiska utgångspunkt.

2.1 Omsorgen i förskolan – Då och nu.

Under 1800-talet fanns institutionerna småbarnsskola och barnkrubba där de yngsta barnen fick omsorg, tillsyn och undervisning i olika former (Broman, 2010). På 1900-talet utformades sedan barnträdgårdar och kindergartens med inspiration av Fröbel och förskollärarna såg dessa institutioner som en plats för socialt arbete. Barnträdgårdarna riktades mot de fattiga barnen men lärande var inte i fokus. Det var istället en plats som skulle skapa en god barndom och bidra till ett lyckligare samhälle för barnen. Under senare delen av 1900-talet förflyttades förskoleverksamheten från ett socialt ansvarsområde till en del av utbildningsområdet. Det skedde olika utredningar om samverkan mellan förskolan och skolan genom åren, och på 1990-talet beslutades att dessa verksamheter skulle förenas och bilda en helhet (Halldén, 2016). Förskolan blev en del av utbildningsväsendet år 1996, och år 1998 fick förskolan sin första läroplan (Persson, 2010). Förskolans läroplan reviderades år 2010 samt 2016, och i Lpfö98/16 betonas att omsorg, utveckling och lärande ska bilda en helhet (Skolverket, 2016). Trots att läroplanstexterna betonar att omsorg och lärande ska vara oskiljbara, finns också en stark betoning av barnets lärande och kompetenser vilket kan leda till att omsorgsbegreppet osynliggörs (Halldén, 2016).

2.2 Definitioner av begreppet omsorg

Persson och Gustafsson (2016) beskriver att ordet omsorg, enligt den Svenska Akademiens ordbok, funnits i det svenska språket sedan 1500-talet. Ordet omsorg är ett mångtydigt begrepp som kan ha flera olika betydelser. Omsorg kan förknippas med kärlek och ansvarstagande och kan innebära att ta hand om en individ, både barn eller vuxen. Omsorgen kan då ses som omvårdnad, eller som den omsorg som ett barn får från sina föräldrar. Omsorg kan även vara att utföra en uppgift noga och omsorgsfullt, där man inte låter sig påverkas av stress (Persson & Gustafsson, 2016). Omsorgsbegreppet framställs

även på liknande sätt av Halldén (2016), där hon beskriver omsorgen som noggrannhet, omtänksamhet och kärlek. Halldén kopplar omsorgen till förskolan där hon menar att det handlar om att ta hand om barnen, både genom fysiska och känslomässiga handlingar. Det kan till exempel handla om omtänksamhet, tillsyn och uppmärksamhet, men även mat, påklädning och vila. Dessa handlingar kan översättas till engelska ordet *care*, och i den pedagogiska diskussionen får sammankopplingen omsorg och lärande benämningen *educare* (Halldén, 2016). Begreppet *educare* uttrycks i svensk förskola och i förskolans läroplan då den betonar att omsorg, utveckling och lärande ska bilda en helhet (Skolverket, 2016).

2.3 Förskolans läroplan

I förskolans läroplan tydliggörs att arbetet i förskolan ska präglas av omsorg om det enskilda barnets välbefinnande och trygghet samt stimulera barns utveckling och lärande. Det är en helhetssyn på barnet och barnets behov utifrån både ålder och vistelsetid som ska vara utgångspunkten i verksamheten. Både omsorg som vila och andra aktiviteter ska på ett balanserat sätt vägas samman. Verksamheten ska också formas utifrån värdegrunden, där omsorg om och hänsyn till andra människor ska synliggöras och lyftas fram. Förskolan ska arbeta för att barnen utvecklar respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö. Pedagogiken i förskolans verksamhet ska formas så att omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet (Skolverket, 2016).

2.4 Begreppet omsorg ur ett pedagogiskt perspektiv

Omsorgsuppdraget handlar om allt som sker i förskolans verksamhet. Detta innebär variationer av omvårdande, fostrande, lärande och lekfulla aktiviteter som omfattar förskolans vardag. Pedagoger i förskolan ansvarar för barnens fysiska, sociala och emotionella behov. De har även ansvar för att arbeta med barns utveckling och lärande på ett omsorgsfullt sätt. Pedagogerna behöver stötta barnen i omsorgsaktiviteter beroende på ålder och utveckling, detta för att barnen ska kunna förstå och hantera sina handlingar, sin kropp, känslor och upplevelser som uppstår i mötet med andra (Sheridan & Williams, 2018). Detta är även något som Pramling Samuelsson (2017) beskriver på liknande sätt då

hon menar att pedagogerna lägger grunden för att barnen ska lära sig och utvecklas, men också ha möjlighet att både få och ge uttryck för sina känslor såsom glädje, frustration och sorg.

I förskolan handlar det mycket om omsorg och rutiner när det gäller de yngre barnen. De behöver pedagoger som byter blöjor, ser till att de får äta mat och sova samt får tröst när de behöver. Men omsorg, och även barns lärande och utveckling, har grund i den kommunikation som barnen blir delaktig i under vardagen på förskolan. Det är genom vad och hur pedagogen kommunicerar till barnet som ger barnet uppfattningar om att de är respekterade, de duger, är lyssnade på samt att bli kompetenta att själva uttrycka sig med ord eller kropp. Barnen får förutsättningarna att lära sig ge omsorg när de själva får uppleva omsorg (Pramling Samuelsson, 2017).

2.4.1 Trygghet och relationer i förskolan

Omsorg, trygghet och fostran är viktiga delar av förskolans uppdrag och detta skapas i relationer mellan pedagoger och barn. Pedagogerna lägger grunden för att barnen ska lära sig och utvecklas (Pramling Samuelsson, 2017). Broberg (2017) menar att barnens viktigaste vuxna är deras föräldrar, men barnen tillbringar stor del av sin vakna tid i förskolan och därför får pedagogen en viktig roll. Pedagogen ska se till att barnen känner sig trygga och vara en kompletterande anknytningsperson. Pedagogen behöver därför utveckla en relation med barnen, så att de har en famn att komma till när de behöver tanka trygghet eller när barnen ramlar och slår sig. Detta beskriver även Persson (2016) på liknande sätt då han menar att omsorg och kärlek i förskolan kan liknas med den kärlek och omsorg som föräldrar ger sina barn då det handlar om relationer mellan barn och vuxna. Dock skiljer sig relationen mellan barn och pedagog då förskolan har ett pedagogiskt uppdrag som är reglerat i skollagen och läroplanen. Detta innebär att pedagogens omsorg utgörs av en offentlig och pedagogisk relation. Den pedagogiska relationen innebär att pedagogen är mån om barnets välbefinnande, är närvarande och har tillit till deras förmåga. Det vill säga att ta ansvar för att barnet mår bra och har det bra, vilket även leder till att barnet lär sig. Även Broberg (2017) uttrycker att barn som är trygga utforskar och på så sätt har de förutsättningar att lära sig. Detta i sin tur leder till att barnen utvecklar en positiv självkänsla som gradvis ökar när barnen upplever att de lyckas.

2.4.2 Omsorg i förskolan – ett svårdefinierat begrepp

Den svenska förskolan har ambitionen att förena omsorg och pedagogik, och Johansson och Pramling Samuelsson (2001) har undersökt detta genom att observera två måltidssituationer på två olika förskolor då detta är ett tillfälle för en pedagogik som innefattar såväl lärande och omsorg. I analysen kommer de fram till att det är stor skillnad mellan de två förskolornas måltidssituationer, trots att pedagogerna beskriver sina övergripande mål med måltiderna på liknande sätt. Detta synliggörs då pedagogernas fokus riktas mot olika aspekter av måltiderna. På den ena förskolan är samspel och samtal med barnen det viktiga, medan på den andra förskolan riktas fokus mot att barnen ska äta samt på deras bordsskick. Vidare menar författarna att aspekter av omsorg förekommer till viss del i pedagogiken, dock anser de att omsorgen inte alltid är en självklar integrerad dimension av den pedagogiska verksamheten. För att omsorg och pedagogik ska kunna bli sammanvävda krävs det att pedagoger analyserar vad omsorg är och kan vara, samt vilket fäste omsorgen har i pedagogiken (Johansson och Pramling Samuelsson, 2001).

På liknande sätt har även Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) studerat vad omsorg innebär i förskolans verksamhet, men även hur omsorg framställs som ett sätt att tänka kring och hantera vardagen med barnen i förskolan. Resultatet visar att begreppet omsorg ges flera olika innebörder, dock riktas fokus mer på lärandeuppdraget än mot omsorgen. De omsorgsetiska delarna beskrivs som viktiga, men att de är svåra att sätta ord på samt svårfångade i arbetet med att dokumentera förskolans verksamhet.

Kravet på dokumenterat kvalitetsarbete i förskolan har ökat de senaste åren. Fokus har hamnat på att visa upp sin verksamhet, vilket då medfört att bland annat omsorgen fått mindre plats i verksamheten (Löfdahl, 2014). Omsorgen framhävs sällan i förskolans arbete med dokumentation, enligt Löfgren (2015). De få tillfällen som hänvisas till omsorg är då även hänvisade till tillfällen om lärande, till exempel när barnen lär och utvecklar sociala färdigheter. I och med detta menar Löfgren att om denna process av tystnad kring omsorg fortsätter, är det sannolikt att pedagoger kommer att fokusera mer på barns inlärningsförmåga istället för barns välbefinnande.

2.5 Teoretiskt perspektiv

I vår studie har vi valt att utgå ifrån Nel Noddings teori om omsorgsetiken för att analysera vårt resultat. Begreppet omsorgsetik, *the ethics of care*, introducerades av psykologen Carol Gilligan, och vidareutvecklades sedan av den pedagogiska filosofen Nel Noddings (Colnerud, 2006). I denna omsorgsteori börjar varje mänskligt liv i en relation och påverkar individen genom de relationer som den befinner sig i (Noddings, 2012a). Noddings definierar omsorg som människans grundvillkor, och menar att människan är beroende av andras omsorg redan från födseln och detta är något som inte upphör. Dock kan omsorgsbehovet se olika ut beroendes av ålder, tidpunkter och situationer i livet (Aspelin, 2016). Noddings förutsätter att vi människor har en naturlig förmåga att visa omsorg om andra, och därmed är vi skyldiga att använda den. Hon menar att vi har kapacitet att både ge omsorg, *the carer*, och ta emot omsorg, *the cared-for* (Colnerud, 2006). Noddings kallar detta en omsorgsrelation, *caring relation*, som utgör en förbindelse mellan två människor. Vidare beskriver även Noddings skillnader på naturlig omsorg och etisk omsorg. Den naturliga omsorgen ses som den genuina relationen som grundas i förbindelsen mellan förälder och barn. Det innebär att människan bryr sig om de som den älskar, och ser till deras välbefinnande utan att någon moralisk reflektion förekommer. Det finns de gånger som omsorgen inte alltid är självklar, och i dessa situationen behöver den som ger omsorg reflektera och handla moraliskt. Detta handlar om den etiska omsorgen. Noddings nämner också skillnaden mellan jämna relationer och ojämna relationer, där de jämna relationerna kan ses i likhet med den naturliga omsorgen. De ojämna relationerna kan jämföras med den etiska omsorgen, och innebär att den ena individens ansvar ser annorlunda ut än den andras. Detta kan jämföras med en pedagog-barn relation i förskolan, där pedagogen har mer ansvar som omsorgsgivare och barnet blir omsorgstagare. Trots detta behöver en pedagogisk omsorg ha inslag av både naturlig omsorg och etisk omsorg. Den naturliga omsorgen syftar då till att pedagogen bekräftar och bryr sig om barnet, och den etiska omsorgen syftar till pedagogens målmedvetna arbete (Aspelin, 2016). I omsorgsetiken är uppmärksamhet av stor betydelse, där pedagogens främsta uppgift är att vara uppmärksam. Det innebär att pedagogen ska höra och förstå barnets uttryckta behov (Noddings, 2012b).

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka tre förskolechefers uppfattningar om vad omsorg innebär i förskolans verksamhet, samt hur omsorgen kan tydliggöras.

Våra frågeställningar är:

- Vilka uppfattningar har förskolecheferna om begreppet omsorg i förskolans verksamhet?
- På vilket eller vilka sätt arbetar förskolecheferna med att tydliggöra omsorgen i förskolans verksamhet?

4. Metod

I detta avsnitt redogör vi för den metod som använts i studien och de val av deltagare som gjorts. Vi beskriver hur data har samlats in och på vilket sätt studien har analyserats. Avslutningsvis redogör vi för studiens tillförlitlighet och hur de etiska aspekterna följs.

4.1 Val av metod

Detta är en kvalitativ studie och data har samlats in genom intervjuer. I en kvalitativ studie ges möjlighet att ha med ett antal fasta intervjufrågor, men även möjligheten att komplettera med nya frågor under samtalsgången (Ahrne & Svensson, 2015). Flexibilitet är viktigt i kvalitativa intervjuer när det gäller frågornas ordningsföljd eller för att kunna följa upp ett svar (Bryman, 2011). Syfte med intervjufrågorna var att få en bred bild av begreppet omsorg. Förskolecheferna skulle få möjlighet att dela med sig av sina uppfattningar om begreppet omsorg utifrån sina tankar och erfarenheter som chefer i förskolans verksamhet. Bryman (2011) uttrycker att i en kvalitativ studie är intresset riktat mot deltagarens perspektiv och det är deltagarens egna synsätt och uppfattningar som är utgångspunkten och ändamålet.

4.2 Urval

Det empiriska materialet samlades in från tre förskolechefer i syfte att undersöka vilka uppfattningar de har om begreppet omsorg i förskolans verksamhet, samt hur omsorgen

kan tydliggöras. Urvalet är ett bekvämlighetsurval då vi haft begränsat med tid (Bryman, 2011). De tre förskolecheferna är verksamma inom samma kommun och vi har haft kontakt med dem sedan tidigare. Detta gjorde att det blev lättare för oss att genomföra intervjuerna så fort som möjligt med tanke på tidsbegränsningen. Bryman (2011) menar att ett bekvämlighetsurval innebär att deltagarna finns tillgängliga för forskaren just vid det tillfället som studien ska utföras.

De tre informanterna som intervjuats har olika lång erfarenhet av att arbeta som förskolechef, vilket var ett medvetet val för att få en bredare uppfattning om omsorgsbegreppet. Vi tänker att deras uppfattningar om omsorg kan se olika ut då de har varierad erfarenhet som förskolechef. Josefin har arbetat som förskolechef i 1,5 år, Sara har varit chef i 8 år och Kerstin har varit verksam chef i 34 år.

4.3 Genomförande

Varje förskolechef kontaktades via telefon, där de tillfrågades ifall de ville bli intervjuade. Vi informerade vad studien skulle handla om och vad syftet med studien är. Tider för intervjuerna bokades in och dessa genomförde sedan på chefernas kontor. Vi valde ett rum där vi kunde sitta enskilt då Bjørndal (2005) menar att det är en fördel att samtalet sker i en lugn miljö för att få en bra kvalitet på informationen som ges under intervjun. Intervjuerna skedde enskilt med varje deltagare och vid samtliga intervjuer närvarade vi båda två, vilket vi upplevde var positivt eftersom den ena av oss kunde intervju och den andra förde anteckningar. Deltagarna hade inte något emot att båda var närvarande. Inför varje intervju fick deltagarna läsa igenom och skriva under samtyckesblanketten. Deltagarna tillfrågades också om det gick bra att intervjuerna spelades in med en mobiltelefon, vilket de accepterade. Genom detta förmedlade vi en öppenhet och respekt för deltagarnas synpunkter. Bjørndal (2005) menar att en intervju får god kvalitet genom ett bra klimat mellan den som intervjuar och den som deltar. Det handlar om att intervjun ska utmärkas av ett lugn och en god kontakt mellan de båda parter. De tre intervjuerna varade mellan 20–30 minuter vardera.

4.4 Databearbetning och analys

Efter genomförandet av intervjuerna påbörjades transkriberingen av ljudinspelningar, vilket innebär att överföra verbala utsagor från ljud till text (Bjørndal, 2005). Vidare menar Bjørndal (2005) att det är mycket tidskrävande att transkribera, och därför kan man välja att endast transkribera sådant som är relevant om tiden är begränsad. Transkriberingen av den insamlade datan innefattar därför endast det deltagarna talade om. Kroppsspråk, pauser och dylikt är inte transkriberade då vi inte fann det relevant för studien. När transkriberingen var färdig genomfördes en tematisk analys, som är en av de vanligaste teknikerna i en kvalitativ dataanalys. En tematisk analys innebär att olika teman har identifierats i det transkriberade datamaterialet (Bryman, 2011). Vi analyserade det transkriberade materialet genom färgkodning för att synliggöra olika teman, och detta gjordes med hjälp av flertalet överstrykningspennor. De teman som framkom var: ”trygghet och grundläggande behov”, ”pedagogens bemötande”, ”omsorg, utveckling och lärande. En helhet eller olika delar?” samt ”pedagogens roll och arbetssätt”.

4.5 Tillförlitlighet

För att skapa en studie av hög kvalitet kommer vi förhålla oss till kvalitetsbegreppet tillförlitlighet, och de fyra kriterierna *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *konfirmering*. Trovärdighet innebär att studien utförs enligt de regler som finns. Det innefattar att återvända till deltagarna för att ge dem möjlighet att bekräfta det vi uppfattat av det empiriska materialet. Överförbarhet handlar om att studien är undersökt på djupet och noggrant beskrivet för att ge läsaren information som går att använda i ett annat sammanhang. Pålitlighet innebär att läsaren tydligt ska kunna följa studiens hela process, och de val som gjorts under arbetets gång. Konfirmering är det sista delkriteriet som handlar om att studien inte kan bli helt objektiv, men forskaren ska försöka lämna personliga värderingar utanför studien för att inte påverka slutsatserna (Bryman, 2011).

4.6 Etiska aspekter

Studien utgår ifrån etiska överväganden, och de forskningsetiska principerna som är uppdelade i de fyra huvudkraven *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet, 2002). Deltagarna fick information om dessa krav via en samtyckesblankett som delades ut inför intervjuerna. I

samtyckesblanketten informerade vi deltagarna om att studien är ett examensarbete inom ramen för förskolläraryrket vid Jönköpings University. Vi informerade om studiens syfte, samt hur och varför studien skulle genomföras. I blanketten upplyste vi även deltagarna om att studien var frivillig, gick att avbryta samt att all information om deltagarna kommer att anonymiseras och endast användas i denna studie. I denna studie har därför alla förskolechefer fingerade namn.

5. Resultat och analys

I detta avsnitt redovisas empirin utifrån intervjuer av tre förskolechefer. Kapitlet är indelat i fyra tematiska rubriker som framkommit under analysarbetet. Innehållet har analyserats utifrån vårt teoretiska perspektiv, Noddings teori om omsorgsetiken.

5.1 Trygghet och grundläggande behov

Det första temat som kom fram i analysen är trygghet och grundläggande behov. Detta synliggjordes när Josefin och Sara talade om vad omsorg betyder för dem.

Josefin: Jag tycker omsorg i stor del handlar om trygghet i förskolan. Ta hand om deras [barnens] behov. Det är omsorg för mig. Tryggheten och att ha rätt att få sina behov tillgodosedda.

Sara: Jag tänker mycket på trygghet. Grundläggande behov och då tänker jag på blöjbyten, mat och sömn. I förskolan ska barnen få sina behov tillfredsställda och även trygghet är oerhört viktigt för de små barnen. Viktigt att möta barns olika behov.

Kerstin talar om omsorg som omvårdnad. Att omvårdnad är en kunskap som sedan inte behövs när man hanterar det och att omvårdnadsbehovet skiftar utifrån barnets ålder.

Kerstin: Man behöver ju kanske mer omvårdnad för att man ska kunna, till att man inte behöver den omvårdnaden. Och sen är det väl om du jämför en treåring med en sexåring så behöver barnen olika. En treåring behöver det på det här sättet och en sexåring på det här sättet. Men grunden är den samma. Man behöver mer ibland och mindre ibland beroende på situation.

Kerstin menar att barns behov av omsorg kan variera beroende på vilken ålder och situation barnet befinner sig i, men att grunden för omsorg ska finnas där för alla barn oavsett ålder. Detta talar även Sara om då hon uttrycker att omsorgen för de minsta barnen handlar mycket om praktiska saker såsom blöjbyten, mat och sömn. De äldre barnen behöver också stöttning och hjälp med det de behöver.

Sara: När det gäller dom minsta barnen är det mycket praktiska saker så som blöjbyten, mat och sovnings. När det gäller de äldre barnen handlar

det om trygghet, känna att man får hjälp med det man behöver. [...] Omsorg att man får på sig en varm tröja, att det finns någon som möter upp och ser till detta.

Josefin uttrycker också att omsorgen ser olika ut beroende på barnens ålder.

Josefin: Jag tänker att man gör en större insats med omsorgen när barnen är yngre. Det är då man försöker bygga tryggheten på förskolan. [...] Sen handlar det om vårdnad, vårdnad i uppmärksamhet, mycket när dom [barnen] blir äldre. Att bli sedd.

Josefin särskiljer omsorgsbegreppet då hon menar att de yngre barnen behöver mer omsorg för att bygga upp en grundtrygghet. När barnen sedan blir äldre är det att bli sedd och uppmärksammas som är det viktigaste.

Kerstin: Omsorg... En del barn har mer behov av att bli sedda medan andra barn inte har det. Men det finns i min tanke att jag måste se till var behovet finns. För mig är det alla barns värdighet och rätt till att bli omfamnade, det är omsorg.

Kerstin menar att alla barn har behov av att bli sedda, men att detta behov varierar från barn till barn. Utifrån Noddings beskrivningar är omsorg ett allmänt behov oavsett ålder. Dock upphör aldrig detta behov då människans välbefinnande är beroende av ett omsorgsfullt bemötande (Aspelin, 2016). Kerstin säger också i citatet ovan att omsorg för henne är alla barns värdighet och att alla barn har rätt att bli omfamnade. Det är detta citat som vi valt att ha som underrubrik till vår studie.

5.1.1 Sammanfattning.

Resultatet visar att förskolecheferna tycker omsorg handlar om trygghet och barns grundläggande behov. Grunden för omsorg ska finnas för alla barn, oavsett ålder, dock kan barnets behov av omsorg se olika ut.

5.2 Pedagogens bemötande

Ytterligare ett tema som framkom när förskolecheferna talar om vad omsorg betyder för dem är pedagogens bemötande. Kerstin och Josefin nämner att det handlar om att vara en närvarande pedagog som ser och uppmärksammar barnen. I omsorgsetiken är uppmärksamhet av stor betydelse, där pedagogens främsta uppgift är att vara uppmärksam och förstå barnets uttryckta behov (Noddings, 2012b).

Josefin: Omsorgen har olika betydelse [...] omtänksam, omsorg om liksom. Ta hand om och uppmärksamma. [...] Att man som pedagog känner att man uppmärksammar och ser barnen.

Kerstin: Omsorg för mig betyder att man är närvarande, en närvarande och uppmärksam pedagog. Jag har tänkt mycket på det här och det är väl en omsorg om, att jag ser barnen, dom ser att jag ser dom på riktigt.

Kerstin fortsätter beskriva pedagogens bemötande och att det handlar om omtanke och att skapa relationer.

Kerstin: Du [pedagogen] måste alltid ha den här tanken med om omtanke, tycker jag, för att möta barnet, lyssna till dom och skapa relationer i förskolan. Det handlar om att.. har du omsorgsbiten och skapar relationer blir du en förebild för barnen. Det är det vi strävar efter både i bemötandet och i dom pedagogiska situationerna.

Kerstin tycker att omsorg är att skapa relationer i förskolan, där pedagogerna är förebilder för barnen och lyssnar till dem. I omsorgsetiken är relationer grundläggande, och det är genom relationerna som en individ kan komma fram och en ömsesidighet uppstår (Noddings, 2012a).

Kerstin talar vidare om pedagogens bemötande som sker redan på morgonen och som sedan bildar en helhet resten av dagen.

Kerstin: Den här pedagogen som har den här omsorgsbiten som bemöter barnet redan på morgonen [...] och kan läsa av situationen. Att då få ett bemötande från början, då bildar det en helhet resten av dagen.

Kerstin menar dessutom att omsorg för henne är värdegrunden och att vara en omsorgstagande pedagog som bemöter barnen och får dem att bli trygga.

Kerstin: För mig är omsorgen värdegrunden, hur du bemöter. Om du är den omsorgstagande pedagogen om barnen då får barnen tillit och blir trygga, och då kan de gå hur långt som helst.

Sara i sin tur nämner att omsorgen finns naturligt inom oss.

Sara: Omsorgen ligger naturligt, när man möter ett barn som har blöja så byter du gärna den. Vi vill att barnen ska känna sig trygga, det finns inom oss.

5.2.1 Sammanfattning.

Omsorg handlar även om pedagogens bemötande, att vara en pedagog som är närvarande och uppmärksammar barnen. Genom att skapa relationer med barnen och vara en omsorgstagande pedagog får barnen tillit och de blir trygga.

5.3 Omsorg, utveckling och lärande. En helhet eller olika delar?

Utifrån vår analys kan vi se att alla tre förskolechefer anser att omsorg, utveckling och lärande ska bilda en helhet. Josefin tycker att alla tre begrepp har en viktig koppling till varandra.

Josefin: Eftersom jag tycker omsorg handlar om trygghet så tänker jag att det krävs för att utveckling ska ske och ett lärande ska uppstå. [...] så därför tycker jag att det är en jätteviktig koppling till varandra.

Sara uttrycker sig på liknande sätt och tycker begreppen omsorg, utveckling och lärande är beroende av varandra.

Sara: Omsorgen behövs ju. Om inte barnen skulle få sova och byta blöja så skulle det inte ske något lärande. [...] Det är viktigt att omsorgen fungerar. Alla begrepp är beroende av varandra. Får man inte omsorgen så kan heller inget lärande och utveckling ske.

Kerstin anser att omsorg, utveckling och lärande måste bilda en helhet och att de är som tårtbitar en cirkel där det sker ett lärande hela tiden.

Kerstin: Det bildar en helhet och det måste det göra. Sen är det dom här tårtbitarna i cirkeln som man kan lyfta ut ibland. *Vad är det vi gör nu?* Är det bara omsorg när vi går på toaletten eller nu ska vi äta. Nej, för mig är det inte det. Det är ett lärande hela tiden. Samtalen vid matborden, vad har vi gjort på förmiddan. För mig är det en positiv bit. Omsorg för mig är ett lärande hela tiden.

Kerstin fortsätter att beskriva vad helheten betyder för henne.

Kerstin: Det här tänker jag på mycket, att det bildar en helhet. *Vad är helheten då?* För mig är det trygghet. Då är det en helhet. Har du en trygghet då får du nyfikna barn, då får du också nyfikna pedagoger. Och sen hela den här lärandebiten och då är den här utvecklade cirkeln igång.

På liknande sätt beskriver Persson och Gustafsson (2016) att om barnet i förskolan möter en pedagog som är lyhörd, rättvis, förstående och närvarande bidrar detta till att barnets lärande stimuleras.

Trots att alla tre förskolechefer anser att omsorg, utveckling och lärande ska bilda en helhet, kan de uppleva att det finns tillfällen i förskolans verksamhet som dessa begrepp blir olika delar och som kan upplevas som dilemman. Sara talar om att pedagogen kan fastna i omsorgen för att det faller dem naturligt att ha barnen nära.

Sara: Man [pedagogen] kan fastna i omsorgen fast man kanske skulle kunna koppla ihop det på ett tydligare sätt. [...] Om det är någon som gråter vill vi ju gärna sitta med dom i knät. Vi skulle kanske kunna göra det på ett annat sätt, att vi faktiskt bjuder in dom till en lärandeaktivitet. Men att det kanske faller oss naturligt att ha dom nära.

Kerstin uttrycker att begreppen kan bli olika delar, hon tror att omsorgen kan tappas bort om fokus hamnar på lärandet.

Kerstin: Det kan bli olika delar om man går till ytterligheten om man bara har dom här situationerna framför sig. Alltså om man tänker nu är de det här som är i fokus.. lärandet.. men då tror jag man tappar bort den

andra lilla biten. [...] Och då måste det andra.. omsorgen... komma in också.

Josefin upplever att begreppen blir olika delar när det är stressiga dagar, då tänker pedagogerna mer på omsorg och lägger inte energi på lärande och utveckling.

Josefin: Jag kan uppleva att det blir olika delar när det är såna dagar när det är stressigt, man kanske väljer att gå ut hela dagen. Men jag tänker att det inte behöver bli så.. att man bara är. Då tänker man kanske mer omsorg och inte lägger energi på lärande och utveckling.

Josefin fortsätter tala om att det är pedagogernas uppgift att utmana barnen på gården för att det ska bli ett tillfälle för lärande och utveckling.

Josefin: Jag tror inte det är fel att vara ute en hel dag, men man behöver göra det till ett lärandetillfälle och utvecklingstillfälle. Jag tänker att det är våran [pedagogernas] uppgift att se till det genom att kanske utmana barnen när vi är ute på gården och ställa frågor.

Josefin talar vidare om hur omsorg och lärande kan bli separerade då lärandet visas upp och att omsorgen istället få stå tillbaka. Samtidigt beskriver hon hur omsorgen tas tillvara i den pedagogiska planeringen när pedagogerna delar upp barnen i mindre grupper. I omsorgetiken syftar den naturliga omsorgen till att pedagogen bekräftar och bryr sig om barnet, och den etiska omsorgen syftar till pedagogens målmedvetna arbete (Aspelin, 2016).

Josefin: Det kanske blir lite separerat ibland, när vi vill visa upp lärandet kanske vi inte trycker så mycket på omsorgen. Men i den pedagogiska planeringen tror jag man pratar mycket om det ändå och tänker till tryggheten. Till exempel man delar upp barnen i mindre grupper, det är ett sätt att ta tillvara på omsorgen på ett bra sätt. Att barnen får en tryggare miljö, chans att komma till tals och bli sedda. Jag tror det är viktigt att ha den professionen som medarbetare att ha med sig dom tre begreppen hela tiden och inte dela in det.

Josefin tydliggör att hon tror att pedagogerna behöver vara medvetna om de olika begreppen och dess värde för att kunna göra det till en helhet.

Josefin: Pedagogerna behöver kanske ibland vara mer medvetna om dom här olika orden och vad det är för värde bakom. Det tror jag är jätteviktigt, att man inte separerar dom så man bara hamnar där i att *idag har vi inte gjort något för att vi var tvungna att ha barnpassning*. Det har jag lite svårt att se att det skulle vara så, det blir ju vad vi gör det till. Så medvetenhet i hur vi lägger upp vår verksamhet utifrån den dagen och situationen vi har just då. Att vi gör det till en helhet.

5.3.1 Sammanfattning.

Omsorg, utveckling och lärande ska bilda en helhet då dessa begrepp är beroende av varandra. Omsorg behövs för att en utveckling ska ske och ett lärande ska uppstå. Trots detta finns det tillfällen i förskolans verksamhet som dessa begrepp blir olika delar. I vissa situationer är det omsorgen som tydligast framkommer, medan det i andra situationer kan vara lärandet som är i fokus. Pedagogerna behöver bli medvetna om hur de lägger upp sin verksamhet för att kunna göra dessa begrepp till en helhet.

5.4 Pedagogens roll och arbetssätt

Det sista temat som framkom i vår analys handlar om pedagogens roll och arbetssätt. Alla förskolechefer anser att det är viktigt att pedagogerna är medvetna om begreppen omsorg, utveckling och lärande. Josefin menar att det krävs medvetenhet hos pedagogerna och att de förstår att dessa begrepp hänger ihop.

Josefin: Det krävs att man [pedagogerna] är medveten, att man har diskussioner om dom här orden och förstår att dom hänger ihop.

Sara uttrycker att pedagoger bör diskutera begreppen och olika situationer för att se hur de kan koppla ihop omsorg med lärande.

Sara: Koppla ihop lärande och omsorg, diskutera situationer. Till exempel matsituation och blöjbyten – *kan de ske både ett lärande och omsorg*. Koppla lärande till omsorgstillfällena. Visa på lärandet.

Kerstin beskriver att de olika begreppen diskuteras på möten och reflektion, däremot uttrycker hon vikten av att dessa begrepp även blir en naturlig del av vardagen genom att barnen får uppleva dem tillsammans med pedagogerna på olika sätt.

Kerstin: Dom här begreppen har varit i fokus för mig som chef när vi har jobbat med dom på olika sätt på AP-möten, diskussioner – *vad är det som är demokrati, trygghet?* Men det är viktigt att inte bara prata om dom, pedagogerna behöver också göra det med barnen. Barnen behöver få uppleva det på olika sätt genom drama, man ritar eller man gör sånger. Det blir en naturlig del i vardagen, inte bara att vi gör det på möten eller reflektion utan man ser det i vardagen hela tiden.

Kerstin talar också om vikten av reflektionsdokument för att kunna se helheten.

Kerstin: Jag tycker det är jätteviktigt med dom här olika reflektionsdokumenten som man har. Då får man se texten.. så här sa barnen. Då ser jag som chef vad dom har pratat om med barnen. Det blir fokus på helheten.

Josefin talar om att pedagogerna kan lyfta upp omsorgen genom likabehandlingsarbetet och tycker att synliggörandet är viktigt för att många ska se den gemensamma värdegrunden.

Josefin: Jag tänker att vårt likabehandlingsarbete handlar mycket om omsorg. Att man har någon vägg kring det.. likabehandlingsvägg.. för att lyfta upp det. Hur vi är mot varandra, hur vi tar hand om varandra.

Sara jämför omsorg med värdegrund och värdeord och ifrågasätter begreppet omsorg.

Sara: Jag tror inte att man behöver sitta och tänka att omsorgen behöver komma in.. jag tror den finns väldigt mycket ändå. Vi har ganska mycket kring vårt förhållningssätt och vad vi ska vila på för värdegrund. Då flyger en tanke genom mitt huvud.. behövs ordet omsorg... eller får man in det i ett värdegrundsarbete där det handlar mycket om respekt och grundläggande värdeord.

Josefin menar också att omsorgsordet inte är ett nödvändigt begrepp utan att omsorgsbegreppet kan behöva omvandlas till trygghet, uppmärksamhet och omtanke då

detta är grunden för förskolans arbete. Noddings uttrycker att i omsorgsetiken är uppmärksamhet av central betydelse och menar att ”in caring, a carer is first of all attentive” (Noddings, 2012b, s.54).

Josefin: Jag tycker inte att man pratar om omsorgen lika mycket idag, det kanske kan upplevas som ett fult ord - *det gör vi inte i förskolan.. det är utveckling och lärande*. Men om man omvandlar det och tänker att det är trygghet, uppmärksamhet, omtanke. Vi finns här och bryr oss om barnen, vi gör barnen trygga. Det är ju det vi grundar för och arbetar med hela tiden i förskolan.

5.4.1 Sammanfattning.

Pedagoger i förskolan behöver diskutera begreppen omsorg, utveckling och lärande samt olika situationer för att kunna se hur begreppen hänger ihop. Genom att pedagogerna använder reflektionsdokument kan helheten synliggöras. Omsorgen kan lyftas fram i ett likabehandlingsarbete och den gemensamma värdegrunden. Avslutningsvis visar resultatet att begreppet omsorg kan behöva omvandlas då omsorg oftast uppfattas som trygghet, uppmärksamhet och omtanke.

6. Diskussion

I följande kapitel diskuteras de två forskningsfrågorna utifrån resultatet och tidigare forskning. Kapitlet är indelat i två huvudrubriker utifrån studiens forskningsfrågor, där den första handlar om förskolechefernas olika uppfattningar av omsorgsbegreppet i förskolans verksamhet. Den andra handlar om på vilket eller vilka sätt förskolecheferna arbetar för att tydliggöra omsorgen i förskolans verksamhet. Vi kommer även diskutera metoden för studien samt ge förslag till fortsatt forskning.

6.1 Vilka uppfattningar har förskolecheferna om begreppet omsorg i förskolans verksamhet?

Resultatet visar att förskolecheferna har olika uppfattningar om begreppet omsorg. De olika associationerna som kom fram i resultatet handlar om trygghet, barns grundläggande behov samt omsorg i ett helhetsperspektiv.

6.1.1 Omsorg som trygghet och grundläggande behov

Halldén (2016) uttrycker att omsorg i förskolan handlar om att ta hand om barnen både genom fysiska och känslomässiga handlingar, såsom uppmärksamhet, omtänksamhet och tillsyn samt mat, påklädning och vila. Allt detta kan vi se i vårt resultat, dock uppmärksammade vi att det endast var en av förskolecheferna som återkommande talade om att omsorg handlar om barns grundläggande behov såsom blöjbyten, mat och sömn. De andra förskolecheferna nämner förvisso omvårdnad och att barn har rätt att få sina behov tillgodosedda. Vi tror att de syftar till blöjbyten, mat och sömn, men de går inte in på detaljer och därför uttrycks inte detta.

I vårt resultat kan vi se att förskolecheferna uttrycker att barn har olika behov av omsorg och att detta styrs utifrån barnets ålder och den situation som barnet befinner sig i. Vi håller dock med en av förskolecheferna som menar att grunden för omsorg ska finnas för alla barn. Vi kan se att trygghet var det begrepp som tydligast framkom som en väsentlig del av omsorgen, då förskolecheferna anser att tryggheten är något som är viktigt för alla barn. De förenar tryggheten med att barnen ska få sina behov tillgodosedda, både när det gäller omvårdnad och uppmärksamhet. Detta kopplar vi till det Broberg (2017) pratar om, att pedagogen i förskolan ska vara en kompletterande anknytningsperson som ser till att barnen känner sig trygga. Två av förskolecheferna talar om pedagogens bemötande och

vikten av att vara en närvarande pedagog som uppmärksammar och ser barnen. De menar att det handlar om att skapa relationer i förskolan där pedagogerna är förebilder för barnen och samtidigt lyssnar till dem. Det är på detta sätt som barnen får tillit och blir trygga. Detta är även något som Persson (2016) uttrycker och menar att en pedagogisk relation handlar om att pedagogen är närvarande, har tillit till barnets förmåga samt är mån om barnets välbefinnande. Precis som Noddings (2012a) menar börjar varje mänskligt liv i en relation och det är genom relationerna som individen kan komma fram. I och med detta kan vi konstatera att pedagogens roll och relationer är grundläggande för barns trygghet och utgör viktiga delar när det handlar om omsorg i förskolan.

6.1.2 Omsorg i ett helhetsperspektiv

Resultatet visar, å ena sidan, att förskolecheferna talar om att omsorg, utveckling och lärande ska bilda en helhet. Alla begrepp är beroende av varandra, barnen behöver omsorgen för att ett lärande ska uppstå och en utveckling ska ske. Broberg (2017) uttrycker att trygga barn utforskar och genom utforskande får barnen förutsättningar att lära sig. Detta synliggörs i vårt resultat då en förskolechef uttrycker att trygga barn blir nyfikna barn och på så sätt är lärandet och den utvecklande cirkeln igång.

Å andra sidan uttrycks ett dilemma då det finns tillfällen när begreppen omsorg, utveckling och lärande blir separerade och blir olika delar ändå. Vad kan detta bero på? Resultatet visar att det i förskolan uppstår dagar när det blir stressigt och pedagogerna väljer att gå ut på gården hela dagen, ”att man bara är”, och då inte lägger energi på utveckling och lärande. En förskolechef menar att det inte är fel att vara ute en hel dag. Men att det är pedagogernas uppgift att utmana barnen även på gården så att det finns möjlighet för barnen att lära och utvecklas. Dock tror vi att barnen utvecklas och lär på gården, trots att pedagogerna inte alltid har planerade aktiviteter. Vi tänker att barnen lär och utvecklas tillsammans i deras samspel och den miljö som erbjuds.

Resultatet visar också att en förskolechef upplever att det finns tillfällen där pedagogerna ”fastnar” i omsorgen då det faller dem naturligt att ha barnen nära. Vi har svårt att föreställa oss att pedagoger endast visar omsorg och inte tänker något på lärande och utveckling. Men vi tror det kan handla om specifika tillfällen, exempelvis under inskolning eller när det gäller de allra yngsta barnen. Precis som Persson och Gustafsson (2016) menar kan

omsorg förknippas med kärlek och ansvarstagande och att ta hand om exempelvis ett barn. Detta anser vi gäller för alla barn, men att exemplen ovan ibland *kräver* extra mycket omsorg.

I motsats till detta beskriver Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) att det finns tillfällen i förskolan där pedagoger fokuserar mer på lärandeuppdraget och då mindre på omsorgen. Detta kommer även fram i vårt resultat när en förskolechef talar om att de olika begreppen kan bli separerade beroende på vad pedagogen medvetet väljer att fokusera på. Hon menar att om pedagoger fokuserar på lärandet är det lätt att tappa omsorgsbiten. Så här i efterhand hade vi önskat ett mer utförligt svar om detta från denna förskolechef, då vi funderar på vad hon menade när hon sa att omsorgen kan tappas bort. Kan det handla om att det är lättare att sätta ord på lärande och utveckling? Eller finns omsorgen automatiskt och oreflekterat ändå? Vi håller nämligen med en av de andra förskolecheferna då hon i sin tur uttrycker att pedagogerna kan tänka till trygghet/omsorg trots att man vill visa upp lärandet. Hon menar att omsorgen tas tillvara på ändå eftersom pedagogerna exempelvis delar in barnen i mindre grupper, vilket leder till att barnen får möjlighet att komma till tals i en liten och trygg miljö. Precis som Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) menar ses de omsorgsetiska delarna som viktiga i förskolans verksamhet, dock kan dessa ibland vara svåra att beskriva med ord och på så sätt blir de också svårfångade i arbetet med att dokumentera verksamheten. Vi hoppas och tror att omsorgen finns där ändå, ibland kanske oreflekterat, trots att det är lärandet som är i fokus.

6.2 På vilket eller vilka sätt arbetar förskolecheferna med att tydliggöra omsorgen i förskolans verksamhet?

I resultatet framkommer att förskolecheferna tycker begreppet omsorg ska synliggöras och diskuteras för att tydliggöra den i förskolans verksamhet.

6.2.1 Synliggörande

Johansson och Pramling Samuelsson (2001) menar att pedagoger i förskolan behöver analysera vad omsorg är och kan vara samt vilket fäste omsorgen har i pedagogiken. Detta i avsikt att omsorg och pedagogik ska kunna bli sammanvävda. Förskolans läroplan uttrycker just detta och betonar att ”förskolans verksamhet ska präglas av en pedagogik

där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet” (Skolverket, 2016, s. 9). Förskolecheferna lyfte förvisso vikten av att diskutera begreppen omsorg, utveckling och lärande för att pedagogerna i förskolan ska öka medvetenheten om dessa samt för att kunna se hur begreppen hänger ihop. Även reflektionsdokument nämns som ett verktyg för att kunna fokusera på helheten. Något som däremot inte kommer fram är huruvida diskussionerna och dokumenten förekommer på en analytisk nivå. Johansson och Pramling Samuelsson (2001) anser inte att omsorgen alltid är integrerad i den pedagogiska verksamheten, vår slutsats av detta är att det finns en avsaknad av det analytiska arbetet.

Vi anser att vårt resultat inte ger oss en fullständig bild av hur förskolecheferna arbetar med att tydliggöra omsorgen i förskolans verksamhet. Det som framkommer, förutom vikten av att diskutera och öka medvetenheten om omsorgen, är att ett likabehandlingsarbete kan vara ett arbetsätt för att synliggöra och lyfta upp omsorgen och den gemensamma värdegrunden. Förskolans läroplan uttrycker att verksamheten ska formas utifrån värdegrunden, där omsorg om och hänsyn till andra människor ska synliggöras och lyftas fram (Skolverket, 2016).

Det som vi blir förundrade över är att en av förskolecheferna uttrycker att omsorgen inte behöver tänkas på då denna finns ändå. Hon jämför omsorgen med värdegrundsarbete och värdeord, och frågar sig själv om ordet omsorg då behövs. Vi anser att detta säger emot förskolans läroplan då omsorgsbegreppet förekommer och betonas upprepade gånger (Skolverket, 2016). Eftersom omsorgen lyfts i läroplanen bedömer vi att det är ett viktigt värdeord som ska synliggöras i verksamheten. Dock håller vi med Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) som beskriver att begreppet omsorg betonas som svårdefinierat och sällan nämns i förskolan. Både Löfdahl (2014) och Löfgren (2015) uttrycker att omsorgen fått mindre plats i förskolan då kravet på dokumenterat kvalitetsarbete har ökat de senaste åren. Omsorgen framhävs sällan i dokumentationer och de få tillfällen som faktiskt gör det hänvisas då även till exempelvis lärande. Detta uttrycker även en av förskolecheferna då hon anser att begreppet omsorg inte benämns lika mycket idag. Vi håller med henne när hon säger att omsorgsbegreppet istället kan behöva omvandlas och börja benämnas med andra ord såsom trygghet, uppmärksamhet och omtanke. Hon uttrycker att det är detta som är grunden i förskolan, *vi finns här och bryr oss om barnen, vi gör barnen trygga.*

6.3 Sammanfattning

Begreppet omsorg är ett ord som kan uppfattas på flera olika sätt. Vi är överens om att trygghet är det ord som mest förknippas med omsorg. Omsorg och trygghet behövs för alla barn oavsett ålder och är en förutsättning för att barnen ska lära och utvecklas. Förskolans läroplan uttrycker att verksamheten ska präglas av en helhet av omsorg, utveckling och lärande (Skolverket, 2016). Detta är även något som förskolecheferna nämner när de pratar om omsorg, utveckling och lärande då de anser att dessa begrepp är beroende av varandra för att det ska bilda en helhet i förskolan. Dock blir vi fundersamma över hur det kommer sig att omsorg, utveckling och lärande ändå blir olika delar och att förskolecheferna ger flertalet exempel på när begreppen blir separerade. Vi tror det handlar om att begreppet omsorg är ett mångtydigt begrepp som behöver diskuteras för att kunna kopplas ihop med utveckling och lärande.

Syftet med denna studie var att undersöka tre förskolechefers uppfattningar om vad ordet omsorg innebär i förskolans verksamhet samt hur omsorgen kan tydliggöras. Vi anser att vi till viss del har fått svar på våra frågor. Vi upplever att förskolecheferna hade lättare att prata kring omsorgsbegreppet och dess olika betydelse, men de hade svårare att berätta om konkreta arbetssätt för att tydliggöra omsorgen. När en av förskolecheferna uttrycker att begreppet omsorg inte talas om lika mycket idag, så nämner hon att omsorgsbegreppet istället kan behöva omvandlas och benämnas med andra ord. Vi tror att omsorgen kan lyftas fram och bli ännu mer synligt om vi istället använder oss av exempelvis ordet trygghet. Vi anser att tryggheten är så pass betydelsefullt och viktigt för alla barn i förskolan, vilket även förskolecheferna uttryckte.

Vi har i efterhand träffat två av de förskolechefer som vi intervjuade och vi har fått mycket positiv respons från dem. De har berättat att intervjuerna satte igång tankar och funderingar hos dem hur det ska kunna synliggöra omsorgen på deras respektive förskolor ännu mer eftersom de anser att omsorgen är en viktig del av allt.

6.4 Metoddiskussion

Detta är en kvalitativ studie där vi använde oss av intervjuer som metodval. Vi är nöjda över valet att intervjua då vi fick ta del av de tre förskolechefernas uppfattningar om

begreppet omsorg. Vi hade med ett antal fasta frågor under intervjuerna, men vi upplevde dem ändå flexibla då det fanns möjlighet att komplettera med nya frågor vid behov. Vi hade dock önskat att vi hade ställt fler följdfrågor för att kunna få ännu djupare och tydligare svar. Intervjuerna öppnade upp för förskolechefernas berättelser och ibland upplevde vi att flera frågor gick in i varandra. Vi var därför tvungna att vara observanta på att förskolecheferna också svarade på alla frågor vi hade med. Vi anser att denna metod passade för vårt syfte då vi ville få en bred bild av omsorgsbegreppet. Ett annat val vi gjorde var att använda en tematisk analys, där vi synliggjorde olika teman i vårt datamaterial med hjälp av färgkodning. Vi anser att detta var en bra metod för att få en överblick på materialet och sedan kunna få fram våra fyra olika teman.

6.5 Förslag till fortsatt forskning

Under arbetets gång har det kommit upp tankar hos oss om hur vi skulle kunnat vidareutvecklat studien ifall vi hade haft mer tid. Vi hade då valt att intervjua flera förskolechefer för att få flera uppfattningar om begreppet omsorg. Det hade också varit intressant att ha gruppintervjuer eller fokussamtal för att få höra diskussioner och reflektioner mellan förskolechefer om omsorgsbegreppet och hur de arbetar med detta i förskolans verksamhet.

Vårt förslag till fortsatt forskning är att också genomföra en likartad studie om ett par år. Detta för att undersöka omsorgsbegreppet i förskolan efter att den nya reviderade läroplanen för förskolan, som träder i kraft under 2019, har implementerats då begreppet omsorg tydligare integreras med lärande och utveckling.

Tack...

Avslutningsvis vill vi tacka de tre förskolecheferna som tog sig tid att delta i vår studie, det har varit intressant att få höra era tankar och uppfattningar. Ett stort tack till vår handledare Petra Assarsson som varit till stor hjälp och guidat oss under arbetets gång. Vi vill även tacka Johanna Martinsson, Pernilla Heurlin, våra älskade familjer samt kollegor för att ni stöttat oss och funnits där under hela arbetet.

7. Referenser

- Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.). (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Aspelin, J. (2016). Pedagogisk omsorg. I B. Riddersporre & B. Bruce (Red.), *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund*. (s. 49–64). Stockholm: Författarna och Natur & kultur.
- Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1. uppl.) Stockholm: Liber AB.
- Broberg, M. (2017). Betydelsen av inskolning och trygghet för de yngsta barnen i förskolan. I I. Pramling Samuelsson & A. Jonsson (Red.), *Förskolans yngsta barn – perspektiv på omsorg, lärande och lek*. (s. 33–55). Stockholm: Liber AB.
- Broman, I. (2010). Svensk förskola – ett kvalitetsbegrepp. I B. Riddersporre & S. Persson (Red.), *Utbildningsvetenskap för förskolan*. (s. 21–38). Stockholm: Författarna och Natur & kultur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2. Uppl.). Malmö: Liber.
- Colnerud, G. (2006). *Nel Nodding och omsorgsetiken*. Utbildning & Demokrati, vol. 15, nr 1, 33–4. Tema: Pedagogisk filosofi, etik och politik.
- Halldén, G. (2016). Omsorg i förskolan och omsorg om förskolan. I B. Riddersporre & B. Bruce (Red.), *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund*. (s. 35–46). Stockholm: Författarna och Natur & kultur.
- Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2001). Omsorg – En central aspekt av förskolepedagogiken. Exemplet måltiden. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 6(2), 81–101.
- Löfdahl, A. (2014). Förändrade relationer mellan lärare och föräldrar i förskolan – aspekter av en förändrad lärarprofession. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 19(4–5), 246–267.
- Löfdahl, A. & Folke-Fichtelius, M. (2015). Preschool's new suit: care in terms of learning and knowledge. *Early Years*, 35(3), 260-272. DOI: 10.1080/09575146.2014.995600
- Löfgren, H. (2015). A noisy silence about care: Swedish preschool teachers' talk about documentation. *Early years*, 36(1), 4–16.

- Noddings, N. (2012a). The caring relation in teaching. *Oxford Review of Education*, 38(6), 771–781.
- Noddings, N. (2012b). The language of care ethics. *Knowledge Quest*, 40(4), 52–56.
- Persson, S. & Gustafsson H, L. (2016). Omsorg – Kärlek, medkänsla och noggrannhet. I B. Riddersporre & B. Bruce (Red.), *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund*. (s. 15–31). Stockholm: Författarna och Natur & kultur.
- Persson, S. (2010). Förskolans janusansikte. I B. Riddersporre & S. Persson (Red.), *Utbildningsvetenskap för förskolan*. (s. 61–80). Stockholm: Författarna och Natur & kultur.
- Pramling Samuelsson, I. (2017). Introduktion – förskolans yngre barn. I I. Pramling Samuelsson & A. Jonsson (Red.), *Förskolans yngsta barn – perspektiv på omsorg, lärande och lek*. (s. 11–28). Stockholm: Liber AB.
- SFS 2010:800. *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sheridan, S. & Williams, P. (2018). Undervisning i förskolan – en kunskapsöversikt. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98* (Rev. 2016). Stockholm: Skolverket.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1. Samtyckesblankett

Samtyckesblankett till deltagande i studieforskning.

Förskolläraryrkesutbildningen – Examensarbete HT18

Sofie Hertzman och Annica Bergman genomför en studie i kursen Examensarbete inom ramen för förskolläraryrkesprogrammet vid Jönköping University. Övergripande fokus i studien är att undersöka pedagogiska och didaktiska frågor rörande förskolans policy och praktik. Mer specifikt handlar denna studie om att undersöka förskolechefers uppfattningar om vad omsorg innebär i förskolans verksamhet, samt hur omsorgen kan tydliggöras.

Sofie Hertzman och Annica Bergman genomför denna studie i syfte att (a) bidra till kunskap om förskolan och dess verksamhet; (b) få erfarenhet av att genomföra empirisk forskning inom utbildning och undervisning; och (c) fullgöra kraven för att bli examinerad från förskolläraryrkesprogrammet på Högskolan för Lärande och Kommunikation vid Jönköping University.

Om du accepterar att delta i denna studie kommer du att delta i en intervju relaterat till forskningsämnet.

All information som genereras kommer att anonymiseras vilket garanterar att du inte kan bli identifierad. Dessutom kommer all information som genereras förvaras på ett säkert sätt som förhindrar att det försvinner t ex genom stöld.

Du har din fulla rätt att avbryta deltagandet och därmed ta tillbaka samtycke när som helst och av vilken orsak som helst.

Om du har frågor gällande den här undersökningen och/eller ditt deltagande, vänligen kontakta kursansvarig, Karin Alnervik (karin.alnervik@ju.se) eller examinator, Karin Renblad (karin.renblad@ju.se)

Om du accepterar att delta, vänligen skriv under nedan.

Deltagarens kontaktinformation, telefon och/eller email: _____

Datum _____

Deltagarens signatur

Deltagarens namnförtydligande

Studentens signatur

Studentens namnförtydligande

8.2 Bilaga 2. Intervjufrågor

- Vad betyder omsorg för dig?
- Vad innebär omsorg i förskolans verksamhet? Vilken roll/betydelse anser du att omsorgen har?
- Är omsorgsbiten olika prioriterade beroende på barnens ålder?
- Hur ser du på relationen mellan begreppen omsorg, utveckling och lärande? Tycker du att något av dessa begrepp har högre prioriteringsgrad än de andra? Och i så fall varför?
- Hur tolkar du skrivningarna från Lpfö 98/16 om att ”omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet”?
- Upplever du att förskolans verksamhet präglas av att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet? Om ja, beskriv gärna. Om nej, varför tror du att det är så?
- Upplever du att det finns tillfällen där omsorg, utveckling och lärande är olika delar i verksamheten?
- Vad krävs av dig som förskolechef, pedagoger och verksamheten för att omsorg, utveckling och lärande ska bilda en helhet? Hur arbetar ni till exempel för att omsorgen ska bli en del av dokumentationsarbetet, den pedagogiska planeringen och kvalitetsarbetet?